

فصلنامه علمی - مطالعات تجربی حسابداری مالی - سال ۱۷ - شماره ۶۶ - تابستان ۱۳۹۹

صفحات ۵۱ تا ۸۶

<https://dx.doi.org/10.22054/qjima.2019.46817.2058>

مقاله پژوهشی:

شناسایی شاخص‌های بانک‌های در معرض بحران ورشکستگی بر اساس روش تحلیل تم

محمدرضا نیکبخت *

محمود قربانی **

چکیده

وقوع پدیده ورشکستگی بانکی در نظام‌های پولی دنیا با حساسیت بالایی روبرو است، زیرا تبعات ریسک سیستمی توأم با این پدیده می‌تواند دارای آثار بسیار مخربی بر مجموعه نظام پولی و مالی کشورها باشد و به بحران‌های شدید سیاسی و امنیتی منجر شود. قوانین و مقررات معتبری برای ارزیابی وضعیت و عملکرد بانک و اعلام هشدار نسبت به بحران منتهی به ورشکستگی بانکی در دنیا تدوین شده است. وضعیت برخی از کشورها از جمله ایران به لحاظ اقتصادی و سایر جنبه‌ها متفاوت از سایرین بوده و این مساله ضرورت بومی‌سازی شاخص‌های شناسایی بانک-های در معرض بحران ورشکستگی در ایران را دو چندان می‌نماید. در این پژوهش از طریق مصاحبه با خبرگان بانکی و روش تحلیل تم، پژوهشگران به ۱۷ شاخص با درجه تاثیرگذاری بالا بر ورشکستگی بانکی دست یافتند که ۵ شاخص به طور خاص ویژه شرایط جاری بانک‌های کشور می‌باشد. **واژگان کلیدی:** ورشکستگی بانک‌ها، تحلیل تم، سلامت بانکی.

* دانشیار گروه حسابداری دانشکده مدیریت دانشگاه تهران، ایران (نویسنده مسئول) m.nikbakht@ut.ac.ir

** دانشجوی دکتری حسابداری پردیس البرز دانشگاه تهران، ایران

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۸/۲۱

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۷/۱۶

مقدمه

بانک‌ها به علت دلیل نقش محوری در تأمین مالی و گردش پول و ثروت در جامعه از جایگاه بسیار مهمی در نظام پولی کشورها برخوردارند. به واسطه پشتیبانی و کسب اعتبار از ناحیه بانک مرکزی، بانک‌ها می‌توانند به‌عنوان سپرده‌پذیر، ایفای نقش نمایند و با ارائه تسهیلات و خدمات بانکی، دارای نقش اساسی در خلق نقدینگی باشند. با این حال این امکان وجود دارد که بانک به دلیل عملکرد خود و یا تأثیرپذیری از ارکان اقتصاد ملی یا بین‌المللی با وضعیتی مواجه شود که در صورت عدم رسیدگی لازم، خاتمه فعالیت آن بسیار محتمل گردد. اهمیت این موضوع باعث ایجاد ادبیات گسترده‌ای در بعد نظری و کاربردی در حوزه سیاستگذاری پولی و بانکداری شده است. (یوسفی، ۱۳۹۴).

حدود ۹۰ درصد از تأمین مالی اقتصاد کشور از طریق نظام بانکی صورت می‌گیرد، عملکرد درست و مناسب آن می‌تواند در تحقق رشد پایدار در چارچوب سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی مؤثر واقع شود. بنابراین مقاوم‌سازی و اصلاح نظام بانکی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین اهرم‌های توسعه اقتصادی کشور باید در صدر برنامه‌های مسئولان در سطوح مختلف شبکه بانکی قرار گیرد (دیواندری، ۱۳۹۵). کاهش در عملکرد مالی صنعت بانکداری ایران در سال‌های گذشته به‌طور مشهود قابل مشاهده بوده است (احمدیان، ۱۳۹۴). ازجمله پیامدهای کاهش عملکرد، بحرانی شدن وضعیت شاخص‌های سلامت بانکی می‌باشد، به‌طوری‌که در دو سال اخیر، به‌طور پیوسته در خصوص مواردی همچون عدم اجرای ماده ۱۴۱ قانون تجارت، کاهش نسبت کفایت سرمایه، کاهش نسبت کیفیت نقدینگی و کیفیت دارایی در مقاله‌ها و مصاحبه‌های انجام‌شده با مسئولین نظام بانکی و پولی کشور مقاله‌های بسیاری منتشر شده است (سلیمانی، ۱۳۹۵). در بیشتر الگوهای شناسایی ورشکستگی از داده‌های حسابداری استفاده می‌کنند و اغلب این داده‌ها به شکل نسبت بیان می‌شوند. برای مثال نسبت بدهی‌ها به کل دارایی‌ها، نسبت جاری و توان بازپرداخت وام (واتس و زیمرمن ۱۹۸۵). همچنین سایر متغیرهای حسابداری بیانگر سلامت بانکی مانند روند سودآوری، روند تغییرات مطالبات مشکوک الوصول و هزینه مطالبات سوخت شده، روند تغییر در حساب‌های پرداختی و روند تغییر در اهرم مالی نیز بیانگر ورود اکثر بانک‌های کشور به ورطه منتهی به بحران ورشکستگی می‌باشد. در همین راستا، بر اساس گزارشی که در خرداد ماه ۱۳۹۵ توسط مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی منتشر شده، وضعیت عمومی ترازنامه بانک‌ها (از منظر کیفیت دارایی‌ها، کیفیت نقدینگی و

کفایت سرمایه)، مورد بررسی قرار گرفته و بررسی‌های انجام شده مبین آن است که شرایط توقف‌های غیرعلنی سه‌گانه «نقدینگی، ترازنامه‌ای و نظارتی» در اکثر بانک‌های کشور وجود دارد.

با توجه به اینکه درخصوص اکثر ارزیابی‌های انجام شده و گزارشات منتشر شده توسط سازمان‌های ذی‌ربط، چنین توجیه می‌شود که شاخص‌ها و استانداردهای مورد استفاده در ارزیابی، متناسب با شرایط اقتصاد ایران و وضعیت کنونی کشور از جنبه‌های مختلف نمی‌باشد، پژوهشگران تلاش کردند تا ضمن مطالعه عمیق و همه‌جانبه تاریخ ادبیات موجود، آیین‌نامه و دستورالعمل خارجی و داخلی مرتبط با سنجش سلامت بانکی و ورشکستگی بانکی، تدوین شاخص‌های شناسایی بانک‌های در معرض بحران ورشکستگی را از دیدگاه صاحب‌نظران و خبرگان بانکی انجام دهند. لذا در مرحله اول منابع فوق‌الذکر مورد مطالعه و تلخیص قرار گرفت. سپس با استفاده از روش کیفی و انجام مصاحبه با خبرگان بانکی کشور (مشمول بر مدیران عامل و اعضای هیات‌مدیره در بانک‌های مختلف، مشاوران بانک مرکزی و پژوهشکده پولی و بانکی کشور و مدیران ارشد نظارتی بانک مرکزی) داده‌های پژوهش مورد گردآوری قرار گرفت. روش مورد استفاده برای تجزیه و تحلیل داده در این پژوهش تحلیل تم (مضمونی) است. در نهایت پژوهشگران به ۱۷ شاخص با درجه تاثیرگذاری بالا بر شدت ورشکستگی دست یافتند که ۵ شاخص آن به طور خاص ویژه شرایط ایران می‌باشد و تدقیق در آن‌ها برای نخستین بار در ادبیات ورشکستگی بانکی انجام شده است.

چارچوب نظری

در بررسی مبانی نظری، توجه بر مفاهیمی بوده است که شاخص‌های پیش‌بینی بحران ورشکستگی بانکی و شفافیت جنبه‌های مختلف موضوع، بیشترین اهمیت را داشته‌اند. لذا در ابتدا مفهوم توقف بانکی و جایگاه مفهوم ورشکستگی در ادبیات بانکی مورد تبیین قرار می‌گیرد.

به نظر می‌رسد در راستای توصیف پدیده‌های که در کشور برای توصیف آن به صورت عمومی از عنوان «ورشکستگی بانکی» استفاده می‌شود، تدقیق در مفهوم سه عبارت در ادبیات مرتبط ضروری است. این سه واژه عبارت‌اند از: (۱) ورشکستگی، (۲) توقف بانکی و (۳) شکست بانکی دانشنامه اینوستوپدیا «ورشکستگی» را به بدین صورت

تعریف می‌نماید: «رویه قانونی مربوط به یک شخص و یا کسب و کار است که قادر به بازپرداخت بدهی‌های معوق خود نیست. فرآیند ورشکستگی معمولاً از طریق تکمیل دادخواست توسط بدهکار و به‌ندرت از طریق طلبکاران آغاز می‌شود. در شرایط تأیید ورشکستگی، تمام دارایی‌های بدهکار اندازه‌گیری و ارزیابی شده و از آن دارایی‌ها برای پرداخت بخشی از بدهی‌های معوق استفاده می‌شود». دانشنامه مذکور «توقف» را این‌گونه تعریف می‌نماید: «زمانی که یک شخص یا سازمان، دیگر قادر به انجام تعهدات مالی خود در قبال طلبکاران خود در زمان سررسید نباشد». همچنین این دانشنامه واژه سوم را خاتمه دادن به فعالیت بانک متوقف توسط نهاد تنظیم‌گر تعریف کرده و در واقع معنای معادل با واژه دوم برای آن در نظر گرفته است. بررسی صورت گرفته مؤید آن است که چنین تعاریفی مورد تأیید سایر منابع نیز می‌باشد.

بررسی دقیق‌تر مفهوم ورشکستگی گویای آن است که ورشکستگی در حقیقت یک وضعیت خاص از وقوع رخداد «توقف» می‌باشد. مقایسه تعاریف مربوط به واژه اول با دو واژه دوم و سوم گویای آن است که در ظاهر این دو واژه معانی تقریباً مشابهی را در ذهن متبادر می‌سازند. این در حالی است که در منابع مختلف عمیقاً در تشخیص تمایز آن‌ها تأکید شده است. در حقیقت تفاوت‌های دو پدیده توقف و ورشکستگی به طور خلاصه عبارت است از: (۱) توقف می‌تواند موقتی باشد. (۲) ورشکستگی یک راه‌حل قانونی برای وضعیت توقف است، اما چنین وضعیتی نیز ممکن است امکان‌پذیر باشد که وضعیت توقف از طریق یک برنامه دقیق اقتصادی و مالی یا از طریق تأمین بیرونی منابع نیز برطرف گردد. (۳) ورشکستگی می‌تواند به‌عنوان آخرین گام در فرآیند حل و فصل پیرامون توقف باشد و مربوط به شرایطی است که گزینه دیگری برای مسئله توقف وجود نداشته باشد.

دلایل اهمیت توقف و ورشکستگی بانکی نسبت به سایر مؤسسات تجاری

پرسش مهم آن است که چرا نمی‌توان مسئله ورشکستگی در خصوص بانک‌ها را همانند سایر کسب و کارهای دیگر تلقی کرد؟ به عبارت دقیق‌تر چرا در زمان حادث شدن شرایط «توقف» در مورد بانک نوعی، غالباً اعلام ورشکستگی به‌عنوان گزینه فوری برخورد با این مسئله تلقی نمی‌شود؟ در پاسخ به این پرسش، موشل (۲۰۱۴) موارد زیر را بیان کرده است.

- اهمیت حساب‌های معاملاتی بانک‌ها: حساب‌های مبادلاتی بانک‌ها برای کسب اطمینان عموم بسیار مهم می‌باشند. بانک‌ها در قالب سپرده، تعهداتی را

- می‌پذیرند که به موجب آن به محض تقاضا قابل بازپرداخت می‌باشند.
- بانک‌ها به‌عنوان «منبع پشتیبان نقدینگی» مؤسسات هستند. بانک‌ها تأمین‌کننده نقدینگی برای سایر مؤسسات هستند، لذا تصمیمات اعتباری بانک‌ها بر کل سیستم اثرگذار است.
- بانک‌ها کمربند انتقالی سیاست پولی می‌باشند. بانک‌ها در سازوکار انتقال پولی بانک مرکزی قرار دارند. بانک مرکزی از طریق سیاست‌گذاری در خصوص حجم پول، نحوه تخصیص اعتبارات بانکی و هزینه آن‌ها و نیز نرخ ارز، وظایف تنظیم‌گری خود را انجام می‌دهد. لذا بانک‌ها به‌عنوان مسیر سیاست پولی بانک مرکزی عمل می‌کنند.

معیارهای مختلف ناظر بر اطلاق ویژگی توقف به یک بانک

ایجاد شرایط توقف برای یک بانک موجب مداخله فوق‌العاده (به صورت اداری و قضایی) می‌گردد. بنابراین تعریف توقف، به ویژه از منظر سهامداران و مدیران بانک که خواهان عدم انجام چنین اقدامات فوق‌العاده‌ای هستند، اهمیت زیادی دارد. گرچه قوانین از کشوری به کشور دیگر متفاوت است، اما در مجموع سه نوع از توقف در کشورهای مختلف ملاحظه شده است (شونر و تیلور، ۲۰۰۹): (۱) توقف ترازنامه‌ای، (۲) توقف در جریان وجوه یا نقدینگی، (۳) توقف در تنظیم‌گری.

«توقف ترازنامه‌ای» اشاره بر آن دارد که تعهدات بانک بیش از دارایی‌های آن باشد. این امر زمانی حادث می‌شود که بانک در تنظیم «الزامات سرمایه‌ای» شکست خورده باشد و حتی بدتر از آن سرمایه منفی انباشت نموده باشد. «توقف در نقدینگی» به دنبال پاسخ منفی به این سوال مطرح می‌شود که «آیا بانک قادر است به تعهدات خود در جریان عادی کسب‌وکار عمل نماید؟». یک بانک می‌تواند سرمایه مثبت داشته باشد یعنی ترازنامه آن نشان‌دهنده دارایی بیشتری نسبت به تعهداتش باشد. اما با این حال ممکن است به دلیل مشکل نقدینگی قادر به ایفای مطالبات طلبکاران خود نباشد. علاوه بر استانداردهایی که بر شرایط مالی بانک متمرکز می‌باشد، توقف بانکی ممکن است به واسطه «توقف در تنظیم‌گری» باشد. این نوع از توقف ناظر به تعریفی قانونی از آن است که مشتمل بر نارسایی بانک در اعمال دستورات اداری و یا عدم موفقیت اجرای قوانین و مقررات مربوطه است. با علم به اینکه بانک‌ها در محیطی آکنده از مقررات فعالیت می‌کنند، توقف در تنظیم‌گری اشاره به این واقعیت دارد که اگر یک بانک قادر و یا

متمایل به رعایت مقررات نباشد نباید اجازه ادامه فعالیت و امکان دستیابی به کمک‌های دولتی از طریق بانک مرکزی را داشته باشد.

اصول و استانداردهای حاکمیت شرکتی در بانک‌ها

از منظر کمیته بال هدف ابتدایی حاکمیت شرکتی باید حفظ منافع ذی‌نفعان هم‌راستا با منافع عمومی بر اساس یک وضعیت پایدار باشد. در بین ذی‌نفعان بانک، به‌ویژه در بانکداری خرد، منافع سهامداران نسبت به منافع سپرده‌گذاران در اولویت دوم قرار می‌گیرد. از نگاه بانک جهانی، حاکمیت شرکتی دربردارنده ساختارها و سازوکارهای هدایت و کنترل شرکت‌ها است. بر این اساس حاکمیت شرکتی روابط بین مدیریت، هیئت‌مدیره، سهامداران عمده، سهامداران خرد و سایر ذی‌نفعان را مورد توجه قرار می‌دهد (غیاثی فر، ۱۳۹۵). اهمیت و ضرورت استقرار حاکمیت شرکتی در بانک‌ها بر اساس بیانیه کمیته بال (۲۰۱۵) مشتمل بر موارد زیر است: (۱) تأمین ثبات و سلامت نظام بانکی، (۲) جلوگیری از سرایت مشکلات بانکی به کل اقتصاد، (۳) مقابله با شکل‌گیری و گسترش فساد بانکی، (۴) حفظ حقوق و منافع ذی‌نفعان

شاخص‌های سلامت بانکی

در این قسمت با تأکید بر معیارهای کمی در انتخاب شاخص‌ها سعی گردیده از معیارهایی عمده سلامت بانکی استفاده شود که نتیجه آن عملکرد، وضعیت مالی و اعتباری شبکه بانکی و یا بانک را به بهترین نحو منعکس سازد لذا از الگوی کم‌لز به‌عنوان یک سیستم هشداردهنده سریع برای ارزیابی وضعیت سلامت شبکه بانکی و همچنین از گزارشات بررسی کیفیت دارایی منتشر شده توسط بانک مرکزی اتحادیه اروپا بهره برده شده است. بدین منظور معیارهای کیفیت سرمایه، کیفیت دارایی‌ها، کیفیت مدیریت، بازدهی و سودآوری، نقدینگی و حساسیت مورد بررسی قرار گرفته‌اند. بر اساس اظهارات ایوانز و دیگر محققان (۲۰۰۰) و بال (که شاخص‌های معرفی شده توسط ایوانز را تأیید کرده)، شاخص‌های کم‌لز می‌توانند نقاط اصلی آسیب‌پذیری سیستم بانکی را به خوبی شناسایی کرده و دلایل مربوطه را به خوبی توضیح دهند. از طرف دیگر این شاخص‌ها می‌توانند به‌عنوان یک معیار کلی در شناسایی بانک‌های در معرض بحران به مقامات نظارت بانکی هشدار دهند. علاوه بر آن این معیارها قابلیت کاربرد به صورت انفرادی و یا در قالب گروه‌های همگن بانکی را داشته و در رتبه‌بندی بانک‌ها دارای

اهمیت و اعتبار ویژه‌ای هستند.

اسناد کمیته بال

کمیته نظارت بانکی بال برای قانون‌گذاری و نظارت، توسط بانک‌های مرکزی دولتی‌های ده کشور (G10) در اواخر سال ۱۹۷۴، بعد از اختلالات جدی در ارزش‌های بین‌المللی و صنعت بانکداری (به‌خصوص ورشکستگی بانک هرات آلمان) تأسیس شد. اولین جلسه در فوریه ۱۹۷۵ برگزار شد و از آن‌پس جلسات به‌طور منظم سه یا چهار بار در سال تشکیل می‌شوند. از این تاریخ تاکنون سه سند اصلی توسط این کمیته منتشر شده که در آن معیارهای سنجش سلامت بانکی و شاخص‌های هشدار دهنده و حدود استاندارد هر شاخص را ابلاغ کرده است. در حال حاضر بانک مرکزی ایران در حال تلاش جهت پیاده سازی بال ۲ است. صرف نظر از این مساله، شروط الزامی در هر یک از سه سند ذکر شده و در مصاحبه‌های انجام شده با خبرگان بانکی مورد پرسش و بحث قرار گرفت که و مذاکرات انجام شده در روند شناسایی شاخص‌ها همانطور که در بخش چهارم این پژوهش مطرح شده، سودمند بوده است.

پیشینه پژوهش‌های داخلی

در جدول شماره ۱، مهمترین تحقیقات داخلی مرتبط با موضوع پژوهش به طور خلاصه ارائه شده است.

جدول ۱: خلاصه‌ای از اهم پیشینه پژوهش‌های داخلی

پژوهشگر	سال	موضوع مورد بررسی	نتیجه بررسی
مهدوی	۱۳۹۷	بررسی و تحلیل محتوای اسناد بیالادستی شامل چشم‌انداز، مأموریت، اهداف، منشور اخلاقی و ارزش‌های بنیادین ۳۶ بانک و مؤسسات اعتباری فعال در سیستم بانکی ایران از منظر حاکمیت شرکتی	یافته‌های این تحقیق ضعف‌ها و نقاط مستعد بهبود با اهمی در زمینه پیاده سازی حاکمیت شرکتی بانکی بوده است.
طباطبایی نژاد	۱۳۹۴	بررسی کاستی‌های نظام ورشکستگی بانکی از بعد حقوقی و قانونی	حفظ قواعد عمومی، اعمال مقررات ویژه‌ای از جمله مداخله بانک مرکزی در فرایند صدور و اجرای حکم ورشکستگی، امری ضروری است.
ابراهیمی	۱۳۹۰	بررسی کاربرد مدل‌های	مدل‌های آئمن و اسپرینگیت برای استفاده در

پژوهشگر	سال	موضوع مورد بررسی	نتیجه بررسی
کردلر و اعرابی		پیش‌بینی ورشکستگی در پیش‌بینی نکول تسهیلات اعطایی به شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران با مطالعه موردی بانک سپه	سیستم رتبه‌بندی اعتباری مشتریان مناسب تشخیص داده شد و بین نتایج پیش‌بینی این مدل‌ها نتایج معنی‌داری وجود داشت.
زارعی و کمیجانی	۱۳۹۳	شناسایی و بررسی بحران‌های بانکی در ایران	متغیرهای نرخ رشد ارز حقیقی، نرخ رشد تسهیلات اعطایی به بخش غیر دلتی، نرخ رشد تولید ناخالص داخلی حقیقی، نرخ رشد قیمت مسکن و رشد میانگین نرخ بهره حقیقی تسهیلات پیش‌بینی‌کننده احتمال وقوع بحران بانکی در ایران می‌باشد.
احمدیان	۱۳۹۴	طراحی سیستم پیش‌بینی زمان در معرض ورشکستگی قرار گرفتن بانک‌ها بر اساس نوع مالکیت و بررسی اثرات شاخص‌های پیش‌رو در پیش‌بینی زمان در معرض ورشکستگی قرار گرفتن بانک‌ها	بقای بانک‌های ایران تحت تأثیر ۱۳ متغیر پیش‌رو است (تغییر سالانه حقوق صاحبان سهام، مانده مطالبات مشکوک‌الوصول به‌کل دارایی‌ها، هزینه به‌درآمد، سپرده به‌شعب، سرمایه‌گذاری‌ها و مشارکت‌ها به‌کل دارایی، بدهی حساس به‌نرخ بهره به‌کل دارایی، سود خالص به‌حقوق صاحبان سهام، هزینه عملیاتی به‌کل دارایی، دارایی نقد شونده به‌دارایی درآمدزا، دارایی نقد شونده به‌سپرده فرار، هزینه مالی به‌کل دارایی، سپرده سرمایه‌گذاری به‌کل دارایی و ثبات مالی) که ناظران بانکی می‌توانند با به‌کارگیری آن شاخص‌ها، بانک‌های در معرض خطر را شناسایی نمایند.
مرادیان	۱۳۹۵	بررسی نقش صورت‌های مالی در نشان دادن میزان ورشکستگی بانکی	صورت‌های مالی اصلی‌ترین منبع برای نشان دادن میزان ورشکستگی یا کمبود نقدینگی در بانک‌ها هستند، در میان صورت‌های مالی صورت جریان وجوه نقد و صورت سود و زیان بیشترین تأثیر را در نشان دادن ورشکستگی در بانک‌ها دارند. همچنین نتایج نشان داد که میزان اتکای استفاده‌کنندگان اطلاعات مالی بانک‌ها در ارتباط مستقیم با نحوه ارائه صورت‌های مالی بانک‌ها است.
پروین و	۱۳۹۳	بررسی تأثیر شوک‌های	اثرات منفی شوک ذخیره مطالبات معوق، بر تولید

پژوهشگر	سال	موضوع مورد بررسی	نتیجه بررسی
همکاران		ترازنامه‌های (مانند شوک برداشت سپرده توسط سپرده‌گذاران، شوک نقدینگی بانک به‌عنوان شوک منابع و شوک ذخیره مطالبات معوق به‌عنوان شوک مصارف) نظام بانکی بر تولید و تورم	و تورم بیش از شوک برداشت سپرده و شوک نقدینگی بانک است، اما آثار آن در مدت زمان کمتری از بین می‌رود.
شاهچرا	۱۳۹۲	با توجه به میزان انطباق اصول کمیته بال در ایران، عوامل موثر بر انطباق این استانداردها در ایران را مورد تجزیه و تحلیل قرار داده است	متغیرهای نسبت هزینه، شاخص ثبات بانکی، نسبت سرمایه و نسبت سرمایه به وام و نسبت وام به سپرده بیشترین تأثیر را بر انطباق اصول کمیته بال برای تحقق نظارت بانکی در کشور دارند.

پیشینه پژوهش های خارجی

در جدول شماره ۲، مهمترین تحقیقات خارجی مرتبط با موضوع پژوهش که در روند هدایت مصاحبه ها تاثیرگذار بودند ارایه شده است.

جدول شماره ۲: خلاصه ای از اهم پیشینه پژوهش های خارجی

پژوهشگر	سال	موضوع مورد بررسی	نتیجه بررسی
چیرمونت و کازو	2016	بررسی مربوط بودن ساختار نقدینگی و سرمایه تعریف شده توسط بال ۳ با احتمال ورشکستگی بانکها در بانکهای ۲۸ کشور عضو اتحادی اروپا	احتمال ورشکستگی و پدید آمدن شرایط بحرانی با افزایش سطح نقدینگی کاهش می‌یابد و اهمیت نسبت‌های سرمایه تنها در بانکها دارای معنا است.
قسن	2016	آیا بانکهای اسلامی نسبت به بانکهای سنتی از پایداری مالی بیشتری برخوردارند؟	این مسئله در بین بانکهای بزرگ داری مفهوم است و در این گروه بانکهای اسلامی از پایداری وضعیت مالی بیشتری برخوردار بودند.
هان و ملکی	2013	اثر دسترسی به سپرده بانکی بر ثبات رشد سپرده در بحران مالی سال ۲۰۰۸ را با استفاده از مدل پانل لاجیت برای ۹۵ کشور اروپایی، آمریکایی و آسیایی	۱۰ درصد افزایش در دسترسی مشتریان به سپرده بانکی باعث رشد منفی سپرده یا وقوع رخداد هجوم بانکی می‌شود.

پژوهشگر	سال	موضوع مورد بررسی	نتیجه بررسی
سیمورانگر	2011	عوامل تعیین کننده هجوم بانکی در کشور اندونزی برای دوره ۱۹۹۰ تا ۲۰۰۵ را بررسی نمودند	انتظارات مشتریان در مورد هجوم بانکی، ریسک اعتباری بانک، نرخ رشد اقتصادی، تورم و نرخ ارز از متغیرهای مؤثر بر هجوم بانکی در کشور اندونزی است.
تاکمورا و کازو	2009	رابطه بین ویژگی‌های فردی سپرده‌گذاران و خروج سپرده از بانک‌های چین در سال ۲۰۰۷ را مورد بررسی قرار دادند	سپرده‌گذاران پس از دریافت اطلاعات از مجله‌های ماهانه یا هفتگی، اینترنت یا پس از تبادل اطلاعات با افراد سپرده‌های خود را از بانک خارج می‌کنند.
چن و هسن	2008	در مدل مورد استفاده در پژوهش خود سیگنال اطلاعات و انتظارات را در ایجاد هجوم بانکی را مورد بررسی قرار دادند.	هرچه بانکی از سلامت و ثبات بیشتری برخوردار باشد احتمال هجوم بانکی پایین‌تر خواهد بود.
آیر و پوری	2008	اثر بخشی بیمه سپرده و اهمیت رابطه بانک با سپرده‌گذاران در کاهش احتمال ورشکستگی را بررسی نمودند.	بیمه سپرده در ممانعت از ورشکستگی مؤثر است، به گونه‌ای که هرچه حد بیمه سپرده بالا باشد احتمال ورشکستگی کمتر خواهد بود.
تاکامورا و یوکی	2008	فرایند تصمیم‌گیری افراد در خروج سپرده‌های روزانه در سال ۲۰۰۷ برای کشور ژاپن را بررسی نموده‌اند	رکود اقتصادی و بیکاری از عوامل اقتصادی مهم در خروج سپرده‌ها است. از سوی دیگر، انتشار اطلاعات مربوط به سلامت بانک نیز بر تصمیم‌گیری افراد اثرگذار است.
اوکازی	2011	رابطه بین نسبت سرمایه و ورشکستگی بانک‌ها را در کشور نیجریه بررسی کرده است	نتایج بررسی‌های این محقق نشان داد که شاخص‌های کفایت سرمایه پیش‌بینی کننده مناسبی برای پیش‌بینی ورشکستگی بانک‌ها هستند.
بنز و همکاران	2013	سیستم هشدار سریعی را برای پیش‌بینی ورشکستگی در کشورهای حوزه اتحادیه اروپا بررسی کرده‌اند	نسبت مطالبات مشکوک الوصول به تسهیلات اعطایی، نسبت دارایی ریسکی به دارایی کل و نسبت هزینه عملیاتی به کل هزینه از مهم‌ترین نسبت‌های مالی و متغیر تورم نیز از مهم‌ترین متغیرهای اقتصاد کلان مؤثر بر ورشکستگی هستند.
لی و همکاران	2014	رابطه بین زمان بقا و متغیرهای تعیین کننده ورشکستگی در بانک‌های تجاری و کشاورزی را در آمریکا بررسی کرده‌اند	مطالبات غیر جاری مشتریان بیش از سایر متغیرها باعث افزایش احتمال ورشکستگی بانک‌ها شده است.

پژوهشگر	سال	موضوع مورد بررسی	نتیجه بررسی
آبیولا و همکاران	2015	در کشور نیجریه به شناسایی عوامل پیشرو در پیش‌بینی ورشکستگی بانک‌ها و برآورد زمان ورشکستگی بانک‌ها پرداخته‌اند	بانک‌هایی که نسبت تسهیلات غیر جاری به تسهیلات اعطایی بالاتر و نسبت هزینه عملیاتی به کل دارایی بالاتر دارند، در مقایسه با سایر بانک‌ها با احتمال ورشکستگی بالاتری برخوردارند.

روش شناسی پژوهش

پژوهش حاضر، از پارادایم پس اثبات‌گرا تبعیت می‌کند. در این پارادایم با تمرکز روی واقعیت پویا، چندگانه و واقعی و پذیرش اصل ابطال‌پذیری و حصول ناپذیری اثبات، بر تبیین پدیده یا رخداد به صورت احتمالی و غیر حتمی تأکید می‌شود. پژوهش حاضر به لحاظ هدف، پژوهشی کاربردی است. به لحاظ ماهیت از نوع کیفی بوده و داده‌های کیفی را مورد تجزیه و تحلیل قرر می‌دهد. پژوهش کیفی هر نوع پژوهشی است که یافته‌هایی تولید کند که با توسل به عملیات آماری یا سایر روش‌های شمارشی حاصل نیامده باشد (کرمی، ۱۳۹۳). بخش عمده تحلیل در پژوهش کیفی تفسیری است (افشار، ۱۳۹۲) تحلیل کیفی یک شیوه به کلی متفاوت فکر کردن راجع به داده‌های اطلاعاتی است. روش‌های کیفی به طور عمده به مواردی از قبیل گردآوری، تحلیل، تفسیر و ارائه اطلاعات و داده‌های شفاهی، کلامی و کیفی اشاره دارند. پژوهش حاضر بر اساس طرحی چند مرحله مشتمل بر موارد زیر انجام شده است:

الف) در مرحله اول تمامی متن‌های مهم و با اهمیت (مشتمل بر قوانین، دستورالعمل‌ها و آیین‌نامه‌های مرتبط با ارزیابی عملکرد بانک‌ها در ایران و خارج به ویژه گزارش‌های منتشر شده توسط بانک مرکزی اتحادیه اروپا و همچنین مقالات داخلی و خارجی) مورد بررسی قرار گرفت که اهم موارد در بخش دوم این پژوهش به طور خلاصه بیان شد.

ج) سپس سه نفر که برای چندین سال سابقه کاری در مدیریت عامل بانک‌ها، عضو هیات‌مدیره و مدیران ارشد حسابرسی بانک‌ها در سازمان حسابرسی بودند جهت انجام مصاحبه‌های اکتشافی انتخاب شدند و مصاحبه‌های اکتشافی با این افراد انجام شد.

د) در مرحله بعدی مصاحبه‌های اصلی آغاز و با ۱۸ نفر از خبرگان و صاحب‌نظران بانکی مصاحبه به شیوه نیمه ساختار یافته انجام شد. مصاحبه‌ها تا جایی ادامه یافت که پژوهشگران قانع شدند نظرات با اهمیتی جهت تایید یا رد شاخص‌های پیش‌بینی کننده ورشکستگی از فرد جدیدی مطرح نخواهد شد. سپس مصاحبه‌ها پیاده‌سازی و جهت استخراج شاخص‌های

شناسایی بانک‌های در معرض بحران ورشکستگی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. لازم به ذکر است که روش اصلی جمع آوری داده در پژوهش حاضر «مصاحبه نیمه ساختار یافته» است. استفاده از مصاحبه نیمه‌باز باعث ایجاد انعطاف‌پذیری کافی برای گفت‌وگوی پاسخ‌دهندگان مختلف می‌شود که می‌توانند فضاهای مشابهی از گردآوری داده‌ها را پوشش دهند (نور ۲۰۰۸). از آنجا که در پژوهش‌های کیفی، فرآیند گردآوری و تفسیر داده یک فرآیند پویا است، تحلیل داده‌ها براساس کدگذاری و مقایسه داده‌های به-دست‌آمده از مصاحبه‌های مختلف، در دوره انجام مصاحبه‌ها نیز به طور همزمان جریان خواهد داشت. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از روش تحلیل تم (کرمی و تاجیک، ۱۳۹۳، مرادی، ۱۳۹۴ و مرشدزاده، ۱۳۹۸) انجام شده است.

تجزیه و تحلیل داده‌های کیفی در این پژوهش با استفاده از تحلیل تم (مضمونی) و رویکرد تفسیری (آشکار) انجام می‌شود. تحلیل مضمونی، یک رویه یا فن تحلیلی جهت شناسایی یا کشف، تحلیل و گزارش مضمون‌ها، مفهوم‌ها و الگوهای تکرارشونده در داده‌ها است. به عبارت دیگر، در این تحلیل که هم می‌تواند کاربرد مستقل داشته باشد و هم می‌تواند در رویه‌ها یا فن‌های دیگر به کار رود، پژوهشگر یا تحلیل‌گر تلاش می‌کند مضمون‌ها یا الگوهایی را که برای توصیف پدیده مورد نظر یا در ارتباط با پرسش‌های مورد نظر مهم هستند، با دقت مشخص، بررسی، ثبت، طبقه‌بندی و تفسیر نمایند، به گونه‌ای که در نهایت یک یا چند الگوی محرز و معنی‌دار به دست آورده و گزارش نماید. بدین‌سان تحلیل مضمونی یا فراتر از شناسایی و شمارش عبارت‌ها یا واژه‌ها در یک متن می‌گذارد و تلاش می‌کند عقیده آشکار یا ضمنی موجود در داده‌ها را شناسایی و از طریق کدگذاری و طبقه‌بندی آن‌ها، به مضمون‌های الگویی دست یابد. بنابراین، کدگذاری (در این پژوهش از کدگذاری باز استفاده می‌شود) پیش‌نیازی برای شکل‌گیری یا استخراج مضمون‌ها در متن است (میرزایی، ۱۳۹۵). استفاده از روش تحلیل تم در سال‌های اخیر بیشتر رایج شده است برای مثال کرمی و تاجیک (۱۳۹۳)، بویاتزیس (۱۹۹۸)، به نقل از میرزایی (۲۰۱۲)، مرادی (۱۳۹۴) و مرشدزاده (۱۳۹۸). براون و کلارک (۲۰۰۶)، شش مرحله را برای انجام تحلیل تم ارائه کرده‌اند که عبارت‌است از:

- (۱) آشنایی با داده‌ها، (۲) ایجاد کدهای اولیه، (۳) جست‌وجو برای تم‌ها، (۴) مرور مضمون‌ها، (۵) تعریف و نام‌گذاری نهایی مضمون‌ها و (۶) تولید گزارش.

جامعه و نمونه آماری

جامعه آماری مدیران عامل بانک‌های کشور، اعضای هیات مدیره و مدیران ارشد بانکی، اعضای هیات علمی دانشگاه‌ها و صاحب‌نظران بانکی هستند. نمونه آماری عبارت‌اند از صاحب‌نظرانی که به تشخیص پژوهشگران بر اساس تخصص آن‌ها مورد مصاحبه اکتشافی نیمه‌ساخت‌دار قرار می‌گیرند و به تبع آن‌ها افرادی که بر اساس روش گلوله‌برفی، توسط مصاحبه‌شوندگان به محققان معرفی می‌شوند. لازم به ذکر است نمونه‌گیری مورد استفاده در بخش کیفی این پژوهش، نمونه‌گیری هدفمند (غیر احتمالی) است که توسط تدلی و یو (۲۰۰۷) در طبقه‌بندی روش‌های نمونه‌گیری برای علوم رفتاری و اجتماعی مطرح شده است.

یافته‌های پژوهش، تجزیه و تحلیل بر اساس روش تحلیل تم

برای تحلیل تم ابتدا باید داده‌ها کدگذاری شوند. کدها عبارتند از ویژگی‌ای از داده‌ها (معنایی یا محتوایی) که برای تحلیل، مربوط به نظر می‌رسند. کدها در نهایت در کنار هم و در پیوند با هم تم‌ها را تشکیل می‌دهند. در پژوهش حاضر کدگذاری بر اساس حروف انگلیسی و اعداد و به شرح زیر انجام شده است. برای مصاحبه‌های اکتشافی، علامت اختصاری EI (Exploratory Interview) برای مصاحبه‌های اصلی، علامت اختصاری MI (Main Interview) و هر واحد تحلیل (یعنی هر متن یا مصاحبه) از ۰۱ به بالا شماره‌گذاری شده است.

برای یافتن تم‌ها، ابتدا داده‌های کیفی حاصل از مرور متن‌ها و مصاحبه‌ها کدگذاری و دسته‌بندی شده‌اند، سپس تم‌های حاصل از داده‌ها تعیین و نامگذاری شده‌اند. در جدول ۳ نتایج حاصل از تحلیل تم همراه با دسته‌های تم‌ها و خلاصه‌ای از کدهای مربوطه ارائه شده است. با توجه به اینکه در این پژوهش بالغ بر ۶۰ ساعت مصاحبه انجام شده است و توضیح تم‌ها بسیار گسترده می‌باشد، گزیده‌ای از توضیح تم‌ها و خلاصه‌ای از کدها در ادامه ارائه شده است.

جدول شماره ۳: تحلیل تم همراه با کدهای مربوط به هر تم

تم اصلی	تم فرعی سطح اول	تم فرعی سطح دوم	کدها
ریشه های ورشکستگی بانکی	نتایج حاصل از عملکرد سود و زیانی		EI0116, EI 01120, EI 0121, EI 0122, EI0223, EI0224, EI0325, EI0326
	نتایج حاصل از عملکرد مدیریت وجوه نقد		EI0123, EI 0124, EI0229, EI0230, EI0234, EI0327, EI0328, EI0316
قوانین مرتبط با ورشکستگی	قانون تجارت	شاخص مطرح شده در ماده ۱۴۱ قانون	EI0101, MI0203, MI0301, MI0403, MI0501, MI0601, MI0701, MI0801, MI0901, MI1001, MI1201, MI1301, MI1401, MI1332, MI0101
		کارایی قانون تجارت	MI0603, MI0604, MI0701, MI0803, MI0905, MI1001, MI1002, MI1004, MI1101, MI1105, MI1107, MI1201, MI1307, MI1501,
	قانون پولی و بانکی	آیین نامه ماده ۳۳ قانون	MI0401, MI0402, MI0220, MI1126, MI1127, MI0318, MI0319, MI0814, MI0529, MI0530
آزمون بحران	کارایی اطلاعاتی صورت های مالی	قابلیت اتکای اطلاعات منتشر شده	EI0102, EI0301, EI0303, EI0304, MI0102, MI0103, MI0104, MI0105, MI0412, MI0413, MI0311, MI0312, MI1213, MI1214, MI1327, MI1329, MI0125, MI0819, MI1224, MI0928, MI0929, MI0712
		افشای ناقص اطلاعات	MI0412, MI0518, MI0519, MI0522, MI0617, MI0812, MI0311, MI0312, MI0923, MI1021, MI1213, MI1214, MI0216, MI0217
		عدم اظهار نظر حسابرس بر اطلاعات تفسیری	MI0412, MI0413, MI0617, MI1119, MI1120, MI0121, MI1329, MI0819, MI1224, MI0932, MI0933, MI0716
گزارشات بازرسی و حسابرسی	گزارش حسابرس مالی	برگزاری به موقع مجامع، حداکثر ۴ ماه پس از پایان سال مالی	EI0112, MI0717, MI1042, MI1043, MI1159, MI1233, MI1329, MI1328, MI1617, MI1619, MI0935, MI0937, MI1245, MI1446, MI1165, MI1166, MI0660, MI1520, MI1521
		افشا میزان ذخیره لازم جهت مطالبات مشکوک الوصول	MI1316, MI1317, MI1318, MI1319, MI1424, MI1730, MI1732, MI1826, MI1045, MI0940, MI1218, MI1449, MI1168
		افشا میزان ذخیره لازم	MI1318, MI1319, MI1207, MI1208, MI1113, MI1114, MI1015, MI1016, MI0915, MI0916, MI0807, MI0707, MI0611, MI0612,

	جهت مطالبات بازنشستگان		
MI0927, MI0311, MI1322, MI1323, MI1611, MI1614, MI0930, MI0931, MI1240, MI1442, MI1160, MI1161, MI0655,	انتشار صورت های مالی IFRS		
MI1312, MI0707, MI1323, MI1324, MI1612, MI1615, MI0931, MI0932, MI1241, MI1443, MI1161, MI1162, MI0656, MI1516,	تعداد تخلفات اشاره شده در گزارش بازرس قانونی	گزارش بازرس قانونی	
MI1312, MI0708, EI0113, MI0117, MI0213, MI0306, MI1320, MI1321, MI1322, MI1116, MI1019, MI1020, MI1324, MI1325, MI1613, MI1616, MI0932, MI0933, MI1242, MI1444, MI1162,	محتوای اشاره شده در مفاد گزارشات		
EI0113, MI0117, MI0213, MI0306, MI1320, MI1321, MI1322, MI1116, MI1019, MI1020	میزان رعایت دستورالعمل های بانک مرکزی	رعایت قوانین و مقررات	حاکمیت شرکت
EI0113, MI0117, MI0213, MI0306, MI1320, MI1321, MI1322, MI1116, MI1019, MI1021	میزان رعایت آیین نامه ها و دستورالعمل هاس خارجی		
MI0213, MI0306, MI0307, MI0614, MI0615, MI0924	کمیته حسابرسی	چالش های مدیریتی	
MI0213, MI0214, MI1115, MI0614, MI0615,	کمیته ریسک		
MI0213	کمیته انتصابات		
EI0116, MI0213, MI1209, MI1210, MI1211, MI1017, MI1018, MI0917, MI0918, MI0808, MI0809, MI0810, MI0811, MI0710, و ...	شرایط هیات مدیره از لحاظ تعداد، صلاحیت و ...		
EI0302, MI1331, MI0610, MI0704, MI0705, MI0913, MI0914, MI1010, MI1011, MI1112, MI1205, MI1206, MI1308, MI1310, EI0322, MI1306	رویدادهای دستوری (به طور خاص پرداخت های دستوری)	اختیارات هیات مدیره	عملکرد بانک
EI0305, EI0306, EI0307, MI0106, MI0112, MI0113, MI0705, MI0913, MI1010, MI1011, MI1112, MI1205, MI1206, MI1308, MI0509	ادغام		
EI0312, EI0314, MI0118, MI0218, MI0219, MI1217, MI1037, MI1039, MI0316, MI0317	نقاط قوت	مالکیت	

	مالکیت نهادی و پشتیبانی نهاد	نهادی	
MI0118, MI0119, MI1323, MI1324, MI1325, MI0410, MI0411, MI1333, MI0535	نقاط ضعف مالکیت نهادی و دخالت سهامدار در امور بانک		
EI0115, EI0309, EI0310, MI0215, MI1211, MI1335, MI1336, MI1624, MI1626, MI0942, MI0944, MI1252, MI1453, MI1169,	سود حاصل از اعطای تسهیلات بر سود حاصل از ارایه خدمات	واسطه گری مالی	
MI0215, MI1117, MI1118, MI0908, MI0309, MI0516, MI0517	خرید و فروش پول		
EI0203. EI0203, EI0201, EI0204, EI0208, EI0211, MI0215	قراردادهای مشارکتی به عملیاتی	بانکداری اسلامی	
EI0203. EI0203, EI0201, EI0204, EI0209, EI0210, MI0215	سود عملیاتی		
MI0111, MI1203, MI1204, MI1108, MI1109, MI0703, MI0505, MI0506, MI0507, MI0202, MI0303, MI0206, MI0207	توزیع نامتوازن شعب		تعداد شعب
MI0911, MI0912, MI0806, MI0702, MI0703, MI0505, MI0506, MI0507, MI0202, MI0303, MI0206, MI0208	سرمایه گذاری در ملک		
MI0110, MI1330, MI1031, MI0322, MI0323, MI0815, MI0619, MI0620, MI0536, MI0223,		نسبت کفایت سرمایه	
MI0537, MI0621, MI0815/1, MI0324, MI0325, MI1040, MI1132, MI0224, MI0126, MI0127	مانده مطالبات غیر جاری به کل تسهیلات		شاخص های سلامت بانکی
MI0622, MI0324, MI0326, MI1133, MI0224, MI0126, MI0127	تسهیلات غیر جاری به سرمایه پایه	شاخصهای کیفیت دارایی	
MI0538, MI0623, MI0324, MI0327, MI1041, MI1134, MI0224, MI0126, MI0128	تسهیلات بخشی به کل تسهیلات		
MI0539, MI0624, MI0324, MI0328, MI1042, MI1135, MI1221, MI0224, MI0126, MI0129	دارایی درآمدزا به کل داراییها		
MI0324, MI0328/1, MI1222, MI1223, MI0224, MI0126, MI0130	تسهیلات		

	اعطایی به کل دارایی ها		
MI0625, MI0324, MI0329, MI1222, MI1223, MI0224, MI0126	سرمایه گذاری به کل دارایی ها		
MI0540, MI0541, MI0626, MI0627, MI0816, MI0817, MI0330, MI1043, MI1136, MI1222, MI1223, MI0225, MI0226, MI0132	-	کیفیت مدیریت	
MI0548, MI0634, MI0818, MI0334, MI1048, MI1049, MI1143, MI1144, MI1224, MI0139, MI0140	بازده دارایی ها	نسبت های سودآوری	
MI0548, MI0635, MI0818, MI0335, MI1049, MI1143, MI1145, MI1224, MI0139, MI0141	بازده سرمایه		
MI0548, MI0636, MI0818, MI1143, MI1224, MI0139	حاشیه سود		
MI0548, MI0637, MI0818, MI0336, MI1049, MI1143, MI1148, MI1224, MI0139, MI0142	حاشیه عملیاتی		
MI0549, MI0638, MI0340, MI1053, MI1149, MI1150, MI1225, MI1226, MI0228, MI0229, MI0235, MI0143	نسبت دارایی های نقد به کل سپرده	کیفیت نقدینگی	
MI0550, MI0639, MI0341, MI1054, MI1149, MI1152, MI1225, MI1228, MI0148	نسبت ماندگاری سپرده		
MI0551, MI0640, MI0337, MI1055, MI1149, MI1153, MI1225, MI1230, MI0228, MI0230, MI0149	پوشش نوسانات		
MI0552, MI0641, MI0338, MI1056, MI1149, MI1154, MI1225, MI1231, MI0228, MI0231	پوشش بدهی کوتاه مدت		
MI0553, MI0642, MI0339, MI1057, MI1149, MI1155, MI1225, MI1232, MI0228, MI0232, MI0150	نسبت بدهی پر نوسان		
MI0554, MI0646, MI0345, MI0233, MI0155, MI0666, MI1527, MI1528	نسبت مطالبات مشکوک الوصول به تسهیلات		پژوهش های گذشته
MI0234, MI0159, MI1336, MI1337, MI1625, MI1627, MI0943, MI0945, MI1253, MI1454, MI1171, MI1172	نسبت مطالبات مشکوک الوصول به کل دارایی ها		
EI0104, MI1339, MI1350, MI1631, MI1632, MI0948, MI0949, MI1257, MI1458, MI1174, MI1175, MI0671, MI1542, MI1543	مبلغ اصل اضافه برداشت از بانک مرکزی	اضافه برداشت از بانک مرکزی	سایر شاخص ها
EI0104, EI0110, MI1351, MI1352, MI1643, MI1644, MI0950, MI0952, MI1259, MI1459, MI1176, MI1544, MI1545	مبلغ جریمه اضافه برداشت		
EI0104, EI0111, MI1353, MI1354, MI1645, MI1646, MI0951, MI0953, MI1260, MI1460, MI1178, MI0673, MI1546, MI1547	نسبت جریمه های اضافه		

	برداشت به سود پرداختی به سپرده گذار		
EI0105, MI1355, MI1356, MI1646, MI1647, MI0952, MI0954, MI1261, MI1461, MI1180, MI1181, MI0675, MI1548, MI1549	نسبت مبلغ اضافه برداشت به سپرده قانونی		
EI0106, MI1357, MI1358, MI1648, MI1649, MI0953, MI0955, MI1262, MI1462 MI1182, MI1183, MI0676, MI1550, MI1551	محدودیت بانک مرکزی در تقسیم سود	نامه مجوز برگزاری مجمع	
EI0107, EI0109, MI1359, MI1360, MI1650, MI1651, MI0956, MI0957, MI1263, MI1463 MI1183, MI0677, MI1552, MI1553	تعداد محدودیت های اعمال شده		
EI0107, EI0108, MI0108, MI0109, MI1361, MI1362, MI1652, MI1653, MI0958, MI1184, MI1186, MI0678, MI1555, MI1556	محتوای محدودیت های اعمال شده		
MI0124, MI1123, MI1029, MI0314, MI0315, MI0526	نسبت اهرم معرفی شده در بال ۳		
MI1036, MI0522, MI1363, MI1364, MI1655, MI1656, MI0960, MI0961, MI1265, MI1465, MI1186, MI0679, MI1556, MI1557, MI1622	LCR		

تم اصلی اول: نشانه های اصلی ورشکستگی بانکی

اولین مساله در مصاحبه های انجام شده تفاوت دیدگاه مصاحبه شونده گان نسبت به عامل ایجادکننده ورشکستگی و شفاف سازی این دیدگاه بود. به همین دلیل اولین مساله ای که مورد بحث قرار گرفت این بود که چه چیزی در نهایت منجر به ورشکستگی بانک ها می شود. این تم دارای دو تم فرعی سطح اول می باشد که در ادامه به گزیده ای از موارد مطرح شده در مصاحبه ها به طور مختصر اشاره می شود. در نهایت اتفاق نظر مصاحبه شونده گان بر این مساله بود که هر چند شاخص های ارزیابی عملکرد بانکی می تواند منجر به ورشکستگی شود اما باید به این نکته توجه کرد که شاخص های اقتصاد کلان نیز بر عملکرد نامطلوب بسیار تاثیر دارند و بعد از عملکرد نامطلوب مساله ای که بسیار حائز اهمیت است عدم توانایی در مدیریت صحیح وجه نقد است که بانک را از ادای تعهدات نقدی ناتوان می نماید.

الف - نتایج حاصل از عملکرد سود و زیانی

پس در نهایت عاملی که باعث ورشکستگی می‌شود در قانون زیانده بودن نیست بلکه ناتوانی در پرداخت نقدی یا غیرنقدی تعهدات است یعنی یا باید اسکناس بدهد یا به هر طریقی طلبکار را راضی کند (EI0116).

بینید در سال گذشته و سال‌های قبل از آن، ما بانک‌های زیادی را داشتیم که وضعیت عملکردی مطلوب و قابل قبولی نداشتند و مجامع بسیار جنجالی را نیز بر پا کردند اما در همان سال و حتی در روز مجمع و بعد از آن پر قدرت به فعالیت خود ادامه دادند (EI0223).

ب- نتایج حاصل از عملکرد مدیریت وجوه نقد

به این نکته توجه کنید که هیچ فردی نمی‌تواند از یک بنگاه از جمله بانک به خاطر زیان آور بودن شکایت کند اما شما به عنوان طلبکار می‌توانید در دادگاه به دلیل عدم دریافت مطالبات خود در سررسید شکایت نمایید و در صورت ورشکسته شدن بدهکار، تمام دیون حال می‌شود. بانک‌ها نیز از این مساله مستثنا نیستند هر چند سازوکار ورشکستگی بانکی باید متفاوت باشد (EI0316).

اصلا من موفقیت یک بانک را در ایجاد توازن بین دریافت‌ها و پرداخت‌های نقدی می‌دانم. بانکداری موفق است که بتواند بدون اینکه حتی نزدیک به شرایط هجوم بانکی که شما گفتید بشود، بین دریافت‌ها و پرداخت‌های نقدی تعادل برقرار کند. حالا سود کم یا زیاد یا حتی زیانده بودن بلافاصله منجر به پایین کشیدن کرکره نمی‌شود. اما اگر نتواند پول مردم را بدهد یا نتواند سپرده جذب کند باید در بانک را ببندد (EI0224).

تم اصلی دوم: قوانین مرتبط با ورشکستگی

از جمله حوزه‌هایی که در بررسی زیربنای نظری موضوع پژوهش مورد بررسی عمیق قرار گرفت، قوانین مرتبط با ورشکستگی و مواردی بود که قانون نسبت به عملکرد بنگاه تجاری یا بانک، حق اعتراض را برای افراد ذی نفع قائل شده است. این تم از دو تم فرعی سطح اول تشکیل شده است.

الف - قانون تجارت (شاخص مطرح شده در ماده ۱۴۱ قانون)

شما بینید مساله قانون تجارت ما مربوط به حدود نیم قرن پیش است. ممکن بود در زمان تصویب قانون این مساله حائز اهمیت باشد. اما آیا الان اگر زیان انباشته بیش از نیمی از

سرمایه باشد می‌تواند مساله‌ای باشد که نسبت به ورشکستگی هشدار دهد. من در شرایط کنونی چنین تصویری ندارم (MI0101).

اصلاً به این مساله توجه داشته باشید که بانک، یک بنگاه تجاری عادی نیست و نمی‌توان با آن فرمولی که برای رابطه بین زیان انباشته و سرمایه مثلاً یک فروشگاه زنجیره‌ای قضاوت می‌شود که در رابطه با یک بانک نیز قضاوت کرد (MI0803).

ب - قانون پولی و بانکی (به ویژه آیین نامه ماده ۳۳ قانون پولی و بانکی) ما مدت‌ها است که گرفتار شرایط بد اقتصادی و سو مدیریت هستیم. بانک‌ها هم مشمول این قضیه هستند با در نظر گرفتن حساسیت مضاعفی که نسبت به آن‌ها وجود دارد. اما سوال دارم، آیا تاکنون خبری نسبت به طرح یک مساله حقوقی با توجه به این قانون مطرح شده است؟ من چیزی نشنیدم (MI1127).

تم اصلی سوم: آزمون بحران

انجام آزمون بحران جهت ایجاد اطلاعات اولیه برای مدیریت ریسک بهینه توسط مقام ناظر در هر محدوده اقتصادی (برای مثال اتحادیه اروپا) انجام می‌شود. در ایران بنا به گواهی چند نفر از مصاحبه‌شوندگان که قبلاً در سمت مدیرعامل بانک بودند، چنین آزمونی انجام شده است اما نتایج به طور شفاف حتی به بانک‌های مورد آزمون نیز اعلام نشده است. در هر صورت با توجه به اهمیت ایجاد یک سناریو بومی‌سازی شده و با توجه به شرایط اقتصادی ایران، این مساله در مصاحبه‌ها مورد سوال و بحث قرار گرفت. این تم دارای یک تم فرعی سطح اول و سه تم فرعی سطح دوم است که عمدتاً به موارد ناکارایی اطلاعات، عدم دسترسی به اطلاعات کافی و عدم قابلیت اتکای اطلاعات منتشر شده پرداختند.

انجام آزمون بحران خیلی خوب است اما چند نکته را مد نظر قرار دهید، آیا شرایط فعلی بانک‌های ما از تمامی جنبه‌ها از جمله فرهنگ سازمانی در حدی است که الان از آزمون بحران یا همان استرس تست استقبال کنند؟ من فکر می‌کنم در شرایط فعلی اگر وارد مساله آزمون بحران شویم به شدت مخالفت می‌شود و ... (MI0933).

تم اصلی چهارم: حوزه گزارشات بازرسی و حسابرسی

در محدوده مفهومی این تم دو تم فرعی سطح اول مورد اقتباس قرار گرفته است. در مباحث مطرح شده درخصوص گزارشات حسابرس، تلاش بر درک اهمیت مفهوم گزارش فرد مستقل و واجد صلاحیت حرفه‌ای (حسابداران رسمی) از نگاه مصاحبه‌شوندگان بود.

الف - گزارش حسابرسی مالی

در این خصوص سه تم فرعی سطح دوم مورد شناسایی و اقتباس قرار گرفت. برگزاری مجمع عمومی صاحبان سهام در موعد مقرر (حداکثر ۴ ماه پس از پایان سال مالی) و تاخیر در برگزاری مجمع و همچنین افشا کسری ذخیره مطالبات مشکوک الوصول در طی دوره مورد بررسی (۵ سال) و ذخیره مزایا بازنشستگی و یا صرفاً اشاره حسابرس به کسری و عدم ذکر مبلغ به عنوان شاخص مورد سوال قرار گرفت. برگزاری مجمع در دوره زمانی مجاز از دید صرفاً یک نفر از مصاحبه‌شوندگان دارای اهمیت بود و سایر افراد این مساله را در شرایط فعلی چندان با اهمیت ندیدند. همچنین ذکر رقم کسری ذخایر و یا عدم ذکر مبلغ در اکثر مصاحبه‌های انجام شده با توجه به تاثیرگذاری بر سودآوری دوره و سود و زیان انباشته مورد توافق قرار گرفت.

بانک‌ها عمدتاً درگیر بنگاه‌داری هستند و خیلی مواقع نرسیدن به موقع گزارش حسابرسی بانک و عدم برگزاری مجامع می‌تواند به دلیل نرسیدن به موقع گزارش شرکت-های تابعه بانک باشد (MI0717).

برخی مواقع برای مثال در سال گذشته عدم برگزاری به موقع مجمع ناشی از الزامات گزارشگری سازمان حسابرسی بود و نمی‌توان این مساله را الزاماً به وضعیت نامطلوب بانک ارتباط داد (MI1042).

برخی مواقع چند مرتبه به مجمع بانک تنفس می‌خورد. من در یکی از بانک‌ها که نمی‌توانم اسم آن را بگویم یکی از سهامداران عمده عمدتاً با مدیریت نماینده‌های سهامدار در مجمع بانک اجازه نمی‌داد تعداد به حداقل برسد چون هنوز نتوانسته بود اعضای هیات-مدیره را طوری تنظیم کند که مدیر عامل مد نظرش بر صندلی بنشیند (MI1521).

ب - گزارش بازرسی قانونی

در حوزه مربوط به موارد مطرح شده در خصوص بخش بازرسی قانونی گزارشات حسابرسی بانک‌ها تلاش بر این بود که نظر مصاحبه‌شوندگان در خصوص اهمیت تعداد بندهای قید شده و محتوای بندهای قید شده مورد سوال و بحث قرار گیرد. هر دو مورد از نظر اکثر مصاحبه‌شوندگان دارای اهمیت بود، اما با توجه به اینکه محتوای بندهای تخلف قابل کمی‌سازی و یا تعریف دامنه قابل اندازه‌گیری نیستند به عنوان شاخص نهایی محصول پژوهش مورد شناسایی قرار نگرفت.

از نظر من اگر یک بانک چهار بند تخلف بازرسی داشته باشد با اینکه مثلاً بیست بند

تخلف داشته باشد تفاوت زیادی دارد. بانکی که تعداد تخلفات آن زیاد است اولین نکته‌ای که به ذهن خواننده گزارش می‌آورد این است که بانک به دنبال رعایت قوانین نیست و حوزه‌های نظارتی داخل بانک ضعیف عمل کرده است (MI0707).

محتوای بند از هر چیزی مهمتر است زیرا ممکن است یک تخلف دارای محتوایی باشد که تداوم فعالیت بانک را با توجه به قوانین زیر سوال اساسی ببرد اما در جواب سوال شما که چطور کمی شود و چطور بتوان محتوای تخلفات بانک‌های مختلف را با هم مقایسه کرد من فعلاً چیزی به ذهنم نمی‌رسد (MI1020).

تم اصلی پنجم: حاکمیت شرکتی بانکی

در حوزه حاکمیت شرکتی بانکی موارد مد نظر کمیته بال به عنوان شاخص‌های مطلوب حاکمیت شرکتی بانکی مورد سوال قرار گرفت. این تم از دو تم فرعی سطح اول تشکیل شده است.

الف - رعایت قوانین و مقررات :

رعایت قوانین از جمله کدهای غالبی بود که در زمان بحث و بررسی حاکمیت شرکتی بانکی مورد تاکید بیشتر مصاحبه‌شوندگان قرار گرفت. در زیر شاخه این تم دو تم فرعی سطح دوم یعنی میزان رعایت دستورالعمل‌های بانک مرکزی و میزان رعایت دستورالعمل‌ها و سایر آیین‌نامه‌های مربوط، بیشتر از هر مساله دیگری مورد توجه خبرگان بانکی بود.

ب - چالش‌های مدیریتی

از جمله الزامات حاکمیت شرکتی مواردی است که برای هیات مدیره بانک‌ها و کمیته‌های تحت نظر هیات مدیره وضع شده است. ویژگی اعضای هیات مدیره و وجود و کارایی سه کمیته حسابرسی، ریسک و انتصابات در اکثر مصاحبه‌ها مورد تاکید و دغدغه خبرگان بانکی قرار داشت. مساله قابل توجه این بود که برخی از مصاحبه‌شوندگان که قبلاً، در سمت‌های نظارتی در بانک مرکزی قرار داشتند یا هم اکنون یا سابقاً در سمت مدیر عامل بانک‌های بزرگ قرار داشتند از عدم تخصص اعضای هیات مدیره که به واسطه سهامدار عمده تعیین می‌شدند به عنوان یک آسیب صحبت کردند. همچنین ساختار کمیته‌های تخصصی تحت نظر هیات مدیره از جمله کمیته ریسک و انتصابات و مواردیکه در نظام‌های راهبری برای ساختار و تعداد اعضای این کمیته‌های تخصصی الزام شده است (از جمله اینکه ریاست کمیته‌ها بر عهده اعضای غیر موظف هیات مدیره باشد) مورد تاکید و

دغدغه برخی از مصاحبه‌شوندگان بود که به علت کم بودن آرا موافق در نهایت در غالب شاخص‌های شناسایی شده در این پژوهش مورد نتیجه‌گیری قرار نگرفت. اصلاً شما ببینید آیا تعداد اعضای هیات مدیره به اندازه تعیین شده است یا خیر یا چه بازه‌های زمانی تعداد اعضای هیات مدیره به اندازه کافی نبوده مثلاً در همین بانک ما اول ۵ نفر بودیم، بعد یک نفر استعفا داد، یک نفر دیگر در جلسات شرکت نمی‌کند در صورتیکه تعداد الزامی همان ۵ نفر است و این مساله تعیین تکلیف نمی‌شود (MI1018).

نگاه کنید آیا اعضای اصلی هیات مدیره اصلاً سابقه بانکداری یا تحصیلات مرتبط داشته‌اند؟ (در پاسخ به این سوال که مگر می‌شود یک نفر با چنین شرایطی مورد تایید بانک مرکزی قرار گیرد؟ گفته شد: بله مگر فردیکه مدیرعامل یک شرکت خودرویی بود با آن عملکرد درخشان، رییس هیات مدیره یکی از بانک‌های بزرگ کشور در حال حاضر نیست) (MI0810).

تم اصلی ششم : عملکرد بانک

این تم متشکل از ۴ تم فرعی سطح اول است. در زیر مجموعه این تم مواردی مورد تاکید مکرر مصاحبه‌شوندگان قرار گرفتند که به نحوی به طور مستقیم و یا استدلال قوی‌تر بر عملکرد بانک تاثیرگذار هستند.

الف - اختیارات هیات مدیره

در حوزه تصمیم‌گیری‌های کلان و مواردیکه مربوط به هیات مدیره بانک‌ها می‌شود مواردی مورد تاکید قرار گرفت که به طور دستوری از طرف نماینده سهامدار عمده یا مراجع قانون‌گذار و نظارتی بر هیات مدیره بانک تحمیل می‌شود و در نهایت بانک را در مسیری قرار می‌دهد که منجر به عملکرد نامطلوب می‌شود. از جمله این موارد پرداخت‌های دستوری در قالب وام به برخی افراد یا سازمان‌ها بدون در نظر گرفتن آیین‌نامه اعطای تسهیلات و موازین اعطای تسهیلات ایمن می‌باشد. همچنین ادغام‌های دستوری در مصاحبه‌ها مورد بحث قرار گرفت. در حوزه تم ادغام بانکی مساله‌ای که در زمان انجام پژوهش مورد تحلیل روز جامعه بود یعنی ادغام بانک‌های زیر نظر نیروهای مصلح از خبرگان بانکی مورد سوال قرار گرفت. در خصوص تم «پرداخت‌های دستوری» به علت اینکه اطلاعات کاملی از آن‌ها در گزارشات برون سازمانی بانک‌ها افشا نمی‌شود امکان شناسایی این تم به عنوان یک شاخص سلب شد و در خصوص تم «ادغام» با تاکید بر ادغام

بانک‌های مریض در یک بانک سالم، به علت عدم توافق آراء بین مصاحبه شونده‌گان، امکان شناسایی شاخص ایجاد نشد. در ادامه گزیده‌ای از پاسخ‌های مطرح شده توسط مصاحبه‌شونده‌گان در خصوص مباحث فوق‌الذکر، ارائه شده است:

اکثر مشکلات حاد بانک‌ها به خاطر تصمیم‌گیری‌هایی نیست که واقعا خود بانک مسئول آن باشد یا به خاطر شرایطی نیست که بانک واقعا مسئول ایجاد آن باشد یا حتی در حل و فصل آن امکان اعمال کار خاصی را داشته باشد. مثلاً بخشودگی برخی از مطالبات برخی از نهادهای وابسته به دولت یا بخش‌های خصوصی دولتی به بانک‌های دولتی به جهت دستور رییس‌جمهور یا یک مقام عالی رتبه سیاسی می‌دانید چه ضربه‌ای به بانک وارد می‌کند (EI0322).

ادغام در خارج از ایران به عنوان یک رزولوشن مورد استفاده قرار می‌گیرد. در حقیقت ادغام یک استراتژی است و در صورتیکه به خوبی اجرا شود می‌تواند به عنوان یک راه حل مثبت جهت حل مشکل بانک‌های به قول شما مریض مورد استفاده قرار گیرد (MI1306). من می‌گویم مساله‌ای که درباره بانک‌های زیر مجموعه نیروهای مصلح مطرح می‌کنید اصلاً یک ادغام نیست. آیا بانک سپه سهام بانک‌های مریض را خریداری کرده است؟ آیا از این به بعد کارکنان این پنج بانک و یا موسسه مالی و اعتباری به عنوان کارکنان بانک سپه زیر مجموعه دولت خواهند بود؟ این ادغام یک فرایند دستور است که البته من می‌دانم علت اصلی آن چیست... در هر صورت ادغام یک سری الزامات دارد و یک سری پیش-نیازها باید از قبل تامین شده باشد در غیر این صورت اهداف عالی آن حاصل نمی‌شود و شرایط ناجورتری ایجاد می‌شود (MI0509).

ب: مالکیت نهادی

در طرح مبحث مالکیت نهادی (منظور مالکیت عمده توسط دولت یا نهاد تحت پوشش مقام معظم رهبری) هدف یافتن این مساله بود که آیا مالکیت اینگونه سهامداران در نهایت می‌تواند سودمند باشد یا خیر. نتیجه‌گیری در خصوص این تم کمی دشوار بود زیرا برخی از مصاحبه‌شونده‌گان بر اساس زیربنای نظری موافق سودمندبودن این مساله بودند و در عین حال نظرشان این بود که تاکنون منافع از مالکیت نهادی نصیب بانک‌های کشور نشده است.

اصلاً بانک‌ها در دنیا به واسطه افراد صاحب قدرت و ثروت ایجاد می‌شوند و بانکی که چنین پشتوانه‌ای داشته باشد بیشتر می‌تواند به عدم سقوط آن در شرایط دشوار امید

داشت (EI0314).

من نمونه‌ای را سراغ ندارم که مالک نهادی در نهایت بانک را به کامیابی هدایت کرده باشد در صورتیکه هدف از وجود مالک نهادی در نهایت این است (MI0119).

ج: واسطه‌گری مالی و بانکداری اسلامی

هدف اولیه از طرح این موضوع با توجه به ادبیات نظری مطالعه شده این مساله بود که یک شاخص جهت ارزیابی وظیفه واسطه‌گری بانک تعریف شد. اما نتایج در برخی از مصاحبه‌ها کاملاً متفاوت از انتظارات اولیه پژوهشگران بود. برای مثال در یکی از مصاحبه‌های اکتشافی مساله بانکداری اسلامی مطرح شده که به طور کلی رسالت حضور بانک‌ها در جامعه به عنوان واسطه مالی را با ابهام رو به رو کرد و در برخی دیگر از مصاحبه‌ها این مساله مطرح شد که در دوره زمانی فعلی هدف اصلی بانک‌ها نباید واسطه‌گری مالی و بلکه ارایه خدمات و کسب درآمد از ارایه خدمات بانکی باشد.

این مساله که شما گفتید، در غرب صحیح است و از هدف بانک‌ها در جامعه واسطه‌گری مالی است یا هدف اصلی این است اما در ایران هدف اصلی با توجه به اینکه اینجا قانون بانکداری اسلامی وجود دارد، کمک به توسعه و مشارکت در سود حاصل از توسعه است (EI0203).

اصلاً در آستانه سال ۲۰۲۰ نباید هدف بانک‌ها دیگر خرید و فروش پول باشد. شما می‌دانید که نرخ بهره بانکی در برخی کشور منفی است و در بیشتر کشورها نزدیک به صفر، این بانک‌ها آیا از تبادل پول کسب درآمد می‌کنند؟ پاسخ واضح است که خیر. این بانک‌ها از طریق ارایه خدمات و کارمزد بانکی کسب درآمد می‌کنند و جایگاه واسطه‌گری مالی دیگر در اولویت قرار ندارد (MI0309).

د: تعداد و توزیع شعب

در موارد مطالعه شده مرتبط با چارچوب نظری پژوهش، غالباً به توزیع نامتوازن شعب به عنوان یک از آسیب‌های بانکداری به ویژه در ایران پرداخته شده است. این مساله در ایران به عنوان شاخص بالقوه پیش‌بینی‌کننده ورشکستگی مورد سوال قرار گرفت که در اکثر مصاحبه‌ها با آن موافقت نشد و یا اینکه درجه تاثیرگذاری اندکی را به آن اختصاص دادند که در نهایت باعث شد این تم به عنوان شاخص شناسایی بانک‌های در معرض بحران ورشکستگی مورد نتیجه‌گیری نهایی قرار نگیرد.

می‌توان این گونه به این مساله توجه کرد که در صورتیکه تمامی شعب بانک متعلق به

خودش باشد و اجاره‌ای نباشد در نهایت بازده بخش ملک در ایران بیشتر از بخش بانکداری نباشد کمتر نخواهد بود در نهایت اگر بانکی شعب بیشتری داشته باشد به نظر من بد نیست یا حداقل نمی‌تواند گفت به عنوان یکی از عامل‌ها در پیش بینی ورشکستگی نقش مهمی ایفا می‌نماید (MI1108).

تم اصلی هفتم: شاخص‌های سلامت بانکی

در بررسی شاخص‌های سلامت بانکی، شاخص‌های کم‌تر و شاخص‌های مد نظر در گزارش‌های بررسی کیفیت دارایی به ویژه موارد منتشر شده توسط بانک مرکزی اتحادیه اروپا در مصاحبه‌ها مورد سوال و بحث قرار گرفت. در نهایت در زیرمجموعه این تم اصلی، پنج تم فرعی سطح اول مورد شناسایی قرار گرفت.

الف - نسبت کفایت سرمایه:

نسبت کفایت سرمایه از دیدگاه غالب مصاحبه‌شوندگان می‌تواند به عنوان مهمترین عامل در شناسایی مشکلات بانک که در نهایت بانک را دچار هجوم بانکی و ورشکستگی نماید به شمار آمد به طوریکه اکثر خبرگان بانکی به درجه تاثیرگذاری این نسبت از ۱ تا ۱۰، نمره ۱۰ را با قاطعیت اختصاص دادند. لازم به ذکر است اکثر افراد مورد مصاحبه بر این عقیده استوار بودند که حداکثر، الزامات بال ۲ برای شرایط فعلی ایران کافی است و بال ۳، بانک‌های ما را دچار چالش‌های غیر قابل حلی می‌نماید و در عین حال برخی از افراد نیز معتقد بودند فعلاً الزامات بال ۱ برای ایران کافی است. در نهایت تنها دو نفر از خبرگان بانکی مورد مصاحبه (دو نفر مدیر حسابداری ارشد) به الزامات بال ۳ معتقد بودند.

اگر ما بانک‌ها را بر اساس الزامات بال ۱ مقایسه کنیم و نسبت کفایت سرمایه را با الزامات مقرر شده در بال ۱ مورد بررسی قرار دهیم در نهایت به این نتیجه می‌رسیم که برخی از بانک‌ها به سختی این شرایط را پاس می‌کنند یا اصلاً ناکام می‌مانند. حالا اگر به سراغ بال ۲ برویم شرایط سخت‌تر و اگر بال ۳ را مد نظر قرار دهیم که اوضاع به شدت ناگوار می‌شود (MI1330).

من تصور می‌کنم اگر ما از پس بال ۱ بر بیاییم در این شرایط اقتصادی و اوضاع اقتصاد کلانی که وجود دارد، موفق شده‌ایم. ببیند این کار خوبی نیست که با وضع استانداردهای سخت در شرایط دشوار، بانک‌ها را به مستندسازی و تولید عدد و رقم ناچار کنیم (MI0620).

ب: شاخص‌های کیفیت دارایی

شاخص‌های کیفیت دارایی به عنوان یکی از عوامل اصلی در توانایی بانک‌ها برای مواجهه با شرایط بحرانی و بهره‌برداری از دارایی‌ها در مصاحبه‌ها مورد سوال قرار گرفت و در نهایت از مصاحبه‌شوندگان درخواست شد عقیده خود از شدت تاثیرگذاری هر یک از شاخص‌ها را از ۱ تا ۱۰ بیان کنند. در نتیجه سه شاخص «مانده مطالبات غیر جاری به کل تسهیلات»، «تسهیلات غیرجاری به سرمایه پایه» و «تسهیلات اعطایی به کل دارایی‌ها» به اتفاق آراء مورد توافق قرار گرفت و سه شاخص «تسهیلات بخشی به کل تسهیلات»، «دارایی‌های درآمدزا به کل دارایی‌ها» و «سرمایه گذاری به کل دارایی» به رغم طرح در سوالات، نتوانستند با درجه تاثیرگذاری با اهمیتی بر ورشکستگی بانکی، از مصاحبه‌ها اقتباس گردند و نظر اکثر مصاحبه‌شوندگان این بود که درجه تاثیرگذاری این سه شاخص حداکثر ۳ یا ۴ از ۱۰ است.

یک نکته در وصول مطالبات بانک‌ها اهمیت دارد و این است که در شرایط اقتصادی فعلی، بسیاری از شرکت‌ها و افرادی که تسهیلات گرفته‌اند از پس بازپرداخت اصل و فرع در سررسید بر نمی‌آیند و صرفاً در سررسید بدهی را استمحال می‌کنند. بنابراین بخشی از مطالبات جاری بانک به طور پیوسته تبدیل به مطالبات بلند مدت می‌شود. در چنین شرایطی هر چه نسبت مطالبات غیر جاری یا به قول شما بلندمدت نسبت به کل تسهیلات بیشتر باشد توانایی بانک در بروز عکس‌العمل مناسب در شرایط بحرانی کمتر خواهد بود (MI0324).

اگر تناسب تسهیلات غیر جاری بانک که در حقیقت سررسید آن‌ها در سنوات آتی است نسبت به سایر عناصر ترازنامه‌ای از جمله سرمایه مطلوب نباشد می‌تواند یک هشدار جدی باشد که بانک در شرایط خاص نمی‌تواند اقدام مناسبی انجام دهد (MI0126).

ج: شاخص‌های کیفیت مدیریت

این تم مشتمل بر ۷ تم فرعی سطح دوم است که به تفکیک در مصاحبه‌ها مورد بحث و سوال قرار گرفت. ماهیت تم‌های مطرح شده ناشی از نوع عملکرد بانک در رابطه با نیروی انسانی و مدیریت عملکرد شعب از جنبه مرتبط با ویژگی‌های منابع انسانی است. علی‌رغم اینکه اکثر خبرگان بانکی معتقد بودند این طبقه از شاخص‌های ارزیابی عملکرد بانک با اهمیت هستند اما در شرایط کنونی کشور، در ارتباط با بحران ورشکستگی تاثیرگذار نمی‌دانستند یا از نظر ایشان تاثیر بسیار اندکی داشت.

من شخصاً تأثیر هزینه‌های منابع انسانی را با اهمیت نمی‌دانم و این موارد اصلاً بخش قابل توجه هزینه‌های بانک را تشکیل نمی‌دهد. می‌توان از این نسبت‌ها برای ارزیابی عملکرد شعب بانک و آسیب‌شناسی عملکرد شعب دارای نقص و یا مدیران ناکارآمد استفاده نمود اما در شرایط فعلی و با توجه به موضوع بحث شما من اگر بخواهم به مجموع این شاخص‌ها نمره دهم حداکثر ۳ یا ۴ می‌دهم (MIO540).

د : نسبت‌های سودآوری

اکثر خبرگان بانکی علت اصلی ورشکستگی را ناتوانی در پرداخت وجه نقد می‌دانستند و بر این مساله تأکید داشتند که هر چند عملکرد سود و زیانی نامطلوب به طور مستقیم به ورشکستگی منتهی نمی‌شود اما می‌تواند به عنوان یک هشدار با اهمیت در نظر گرفته شود. در زیر مجموعه تم «نسبت‌های سودآوری»، چهار تم فرعی سطح دوم مورد شناسایی، بحث و بررسی قرار گرفت. دو تم «بازده دارایی‌ها» و «حاشیه عملیاتی» با درجه تأثیرگذاری ۶ از ۱۰ مورد توافق بیش از نیمی از افراد مصاحبه شونده قرارداد داشت در حالیکه «بازده سرمایه» با نمره ۴ از ۱۰ و «حاشیه سود» با ۳ از ۱۰ امکان شناسایی به عنوان شاخص را از دست دادند.

نسبت‌های سودآوری در کل با اهمیت هستند به ویژه در بانک‌های بزرگ. بانکی که سودآور نباشد و سودی عاید سهامدار نکند قیمت سهام آن به مرور زمان کاهش می‌یابد و در حقیقت ارزش روز خالص دارایی‌های بانک کاهش یافته است. پس نسبت‌های سودآوری و شاخص‌های ارزیابی سود و زیان با اهمیت هستند (MI1048).

اینکه یک بانک چقدر بتواند از دارایی‌های خود کسب سود کند به نظر من مهم است نسبت بازده دارایی‌ها و کمیت این نسبت می‌تواند پیام‌های با اهمیتی به تحلیل‌گران بدهد از جمله اینکه مدیریت بانک چقدر در ارزش آفرینی برای ذی‌نفعان خودش موفق بوده است (MI1143).

شاخص‌های کیفیت نقدینگی

وضعیت مدیریت وجوه نقد و شرایط نقدینگی بانک در هنگام بروز بحران از جمله مهمترین موارد تأثیرگذار برای نجات از شرایط منتهی به ورشکستگی هستند. در زیر مجموعه این تم، پنج تم فرعی سطح دوم مورد شناسایی قرار گرفت و از این میان دو تم «پوشش بدهی کوتاه مدت» و «نسبت بدهی پرنوسان» در اکثر مصاحبه‌های انجام شده نمره

تأثیرگذاری کمتر از ۵ از ۱۰ را به خود اختصاص داد. لازم به ذکر است از نظر خبرگان بانکی نسبت‌های «دارایی نقد به کل سپرده»، «نسبت ماندگاری سپرده» و «پوشش نوسانات» که عمدتاً از جنس سپرده فرار و نقدینگی در مقایسه با مجموع سپرده‌ها هستند و می‌توانند ارزیابی از سرعت عمل بانک در شرایط هجوم بانکی ارایه نمایند با درجه تأثیرگذاری بالا (عمدتاً ۷ یا ۸ از ۱۰) و با اتفاق آراء مصاحبه‌شوندگان در یافته‌های پژوهش به عنوان شاخص ارایه شده‌اند.

نسبت‌های نقدینگی حائز اهمیت هستند. مثلاً نسبت دارایی نقد به کل سپرده نباید خیلی زیاد یا خیلی کم باشد و باید به نحوی مدیریت شود که بانک در شرایط خاص بتواند وجه نقد مد نظر سپرده‌گذاران را به آن‌ها بدهد (MIO228).

سپرده فرار خیلی با اهمیت است چون سپرده‌گذار به هر دلیلی ممکن است بخواهد پول خود را از بانک خارج کند. چرا؟ چون سودی در مقابل آن دریافت نمی‌کند و بانک صرفاً پول را نگهداری کرده است. بنابراین هر چه سپرده فرار بانک بیشتر باشد ریسک تقاضا ناگهانی برای خروج وجه نقد بیشتر می‌باشد و برای کنترل این مساله در مقابل باید به میزان لازم وجه نقد یا معادل نقد برای تامین تقاضای نقدینگی سپرده‌گذاران وجود داشته باشد (MI1055).

تم اصلی هشتم: حوزه تحقیقات گذشته

در مطالعه پیشینه پژوهش به چندین طبقه‌بندی از شاخص‌ها به عنوان شاخص‌های با اهمیت در پیش‌بینی ورشکستگی توجه شده بود که از این میان به اکثر موارد در حوزه شاخص‌های سلامت بانکی و تم‌های شناسایی شده در این حوزه به قدر کفایت پرداخته شد. تنها مساله‌ای که از نظر پژوهشگران جای تامل بیشتری دارد، مطالبات مشکوک‌الوصول و شاخص‌های ارزیابی‌کننده این دسته از اطلاعات صورت‌های مالی است. در همین راستا دو تم «نسبت مانده مطالبات مشکوک‌الوصول به کل دارایی‌ها» و «نسبت مانده مطالبات مشکوک‌الوصول به تسهیلات اعطایی» از دیدگاه مصاحبه‌شوندگان دارای اهمیت بیشتری هستند.

ریشه سقوط بانک‌ها در ایران از نظر من پرداخت وام بدون ارزیابی درست و همچنین شرایط بد اقتصادی است که در حالت اول بانک نمی‌تواند طلب خود را وصول کند و حالت دوم وام‌گیرنده از بازپرداخت وام عاجز می‌شود (MI1527).

تم اصلی نهم: سایر شاخص ها

پس از طرح تمامی سوالات در نهایت از مصاحبه شوندگان درخصوص مباحث مغفول مانده و با اهمیت در شناسایی بانک‌های در معرض بحران ورشکستگی سوال شد. در زیر شاخه این تم، دو تم فرعی سطح اول مورد شناسایی قرار گرفت که تماماً برگرفته از مصاحبه‌های اکتشافی بود. درخصوص تم فرعی سطح اول «اضافه برداشت از بانک مرکزی»، چهار نسبت مطرح شد که اکثر مصاحبه شوندگان با نسبت مبلغ اضافه برداشت به سپرده قانونی موافق بودند. همچنین نسبت پوشش نقدینگی (LCR) که مورد تاکید بال ۳ هم قرار دارد توانست تقریباً در تمامی مصاحبه‌ها با درجه تاثیرگذاری بالا مورد پذیرش قرار گیرد.

اضافه برداشت‌ها از بانک مرکزی بسیار با اهمیت است. متأسفانه بانک مرکزی در قالب دستور با برخی بانک‌ها تعاملاتی دارد که شرایط را در نهایت برای بانک بدتر می‌کند و بی‌کفایتی مدیران را موقتی پنهان می‌نماید (MI1622).

به نظر من اگر بخواهیم واقعا شرایط را بهبود بخشیم باید حرکت کنیم به سمت استانداردهای بین‌الملل با سخت‌گیری بالا. تا ابد که نمی‌شود از واقعیت فرار کرد. من این نسبت پوشش نقدینگی را خیلی قبول دارم و حتی اگر بخواهم به شدت آن نمره دهم به آن نمره ۱۰ می‌دهم (MI0522).

روایی و پایایی پژوهش

برای بررسی روایی و پایایی در این بخش از پژوهش از روایی کیفی و پایایی بازآزمون استفاده شده است. (رضوی و همکاران، ۱۳۹۲). جهت اطمینان از روایی پژوهش در مرحله انتخاب موضوع، مبانی نظری و پیشینه تحقیقات انجام شده در زمینه ورشکستگی بانکی در کتب، مقالات، آیین‌نامه و دستورالعمل‌های مرتبط بررسی گردیده و سؤالات تحقیق بر مبنای الگویی که از پیشینه تحقیق، استخراج شده بود طراحی شد. همچنین کتاب‌ها و مقالات متنوعی در زمینه روش طراحی و انجام مصاحبه مطالعه شد و بر اساس رهنمودهای عملی این نوشتارها و راهنمایی و مشاوره افراد خبره در این زمینه، برنامه‌ریزی تحقیق طراحی گردید. علاوه بر این، جهت افزایش روایی پژوهش، محقق پس از پایان توضیحات مصاحبه‌شوندگان در طول مصاحبه، برداشت خود از صحبت‌های مصاحبه‌شونده را بیان می‌کرد تا با تأیید مصاحبه‌شونده از صحت مطالب بیان‌شده اطمینان یابد. همچنین یافته‌های

این پژوهش تا حد بسیار زیادی انعکاس دهنده واقعیت موجود در ادبیات می باشد که نشان از روایی بالای این پژوهش دارد.

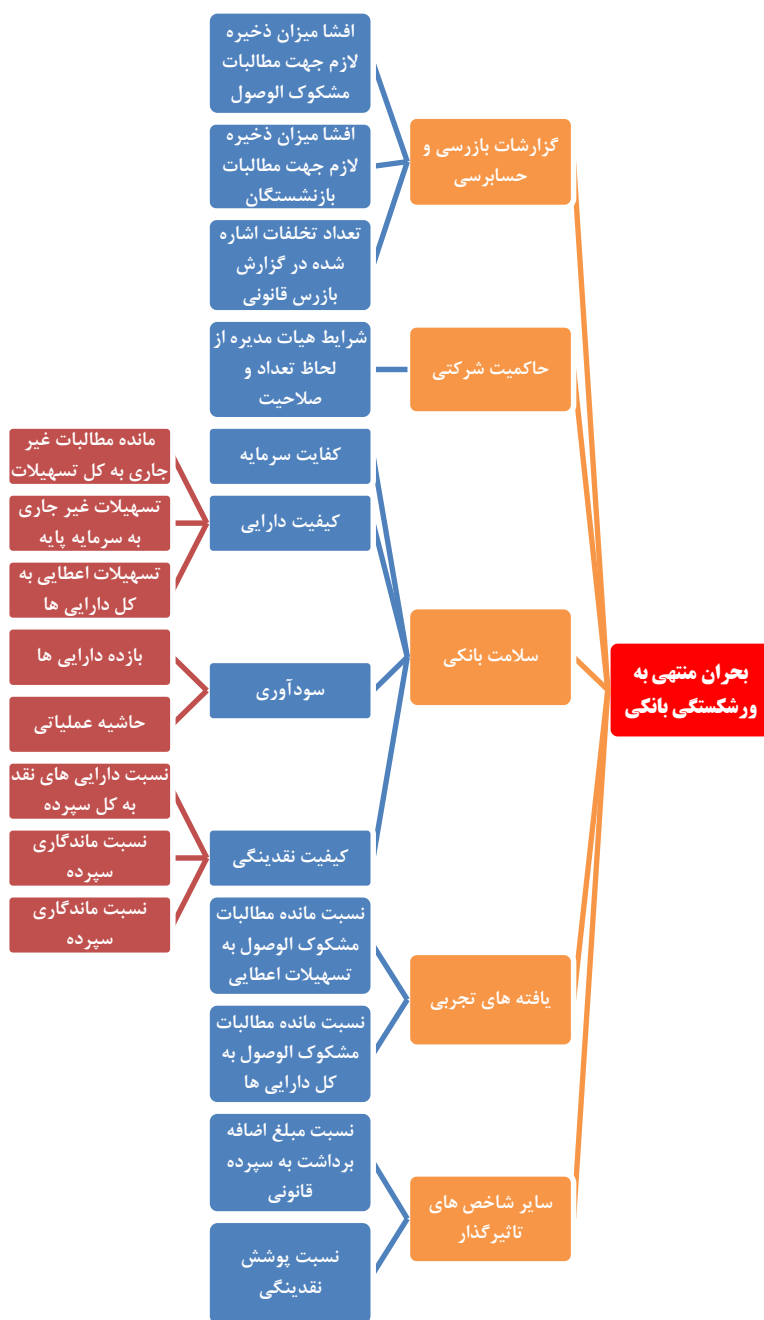
در تحقیق حاضر، برای محاسبه پایایی بازآزمون، تعداد سه مصاحبه از بین مصاحبه‌های انجام گرفته انتخاب شده و هرکدام از آن‌ها دو بار در فاصله زمانی پانزده روزه توسط پژوهشگر کدگذاری شده‌اند. همان‌طور که در جدول ۴ مشاهده می‌شود، تعداد کل کدها در دو فاصله زمانی ۱۵ روزه برابر ۱۵۷، تعداد کل توافقات بین کدها در این دو زمان برابر ۷۶ و تعداد کل عدم توافقات در این دو زمان برابر ۶ است. پایایی بازآزمون مصاحبه‌های انجام گرفته در این تحقیق با استفاده از فرمول ذکر شده، برابر ۹۶ درصد است. با توجه به اینکه این میزان پایایی بیشتر از ۶۰ درصد است (سرمد و همکاران، ۱۳۹۱)، قابلیت اعتماد کدگذاری مصاحبه‌های این پژوهش مورد تأیید می‌باشد.

جدول ۴: پایایی بازآزمون

ردیف	کد مصاحبه‌شونده	مجموع کدها در دو مرحله	توافق	عدم توافق	پایایی بازآزمون
۱	MI01	۶۱	۳۰	۱	٪۹۸
۲	MI06	۴۶	۲۲	۲	٪۹۵
۳	MI13	۵۱	۲۴	۳	٪۹۴
	مجموع	۱۵۷	۷۶	۶	٪۹۶

نتیجه گیری

پس از تکمیل مرحله تحلیل تم، تعداد ۱۷ شاخص (نمایه شماره ۱) مورد شناسایی قرار گرفت. همچنین در جدول شماره ۵، متوسط شدت تاثیر گذاری هر یک از شاخص‌های از دیدگاه اکثریت مصاحبه‌شوندگان ارایه شده است.

نمایه شماره ۱: شاخص های شناسایی بانک های در معرض بحران منتهی به ورشکستگی

جدول ۵: شدت تاثیرگذاري شاخص هاي شناسايي بانک هاي در معرض بحران ورشکستگي

ردیف	شاخص	شدت تاثیر از ۱ تا ۱۰
۱	افشا میزان ذخیره لازم جهت مطالبات مشکوک الوصول	۶
۲	افشا میزان ذخیره لازم جهت مطالبات بازنشستگان	۶
۳	تعداد تخلفات اشاره شده در گزارش بازرس قانونی	۶
۴	شرایط هیات مدیره از لحاظ تعداد و صلاحیت	۸
۵	نسبت کفایت سرمایه	۱۰
۶	مانده مطالبات غیر جاری به کل تسهیلات	۷
۷	تسهیلات غیر جاری به سرمایه پایه	۶
۸	تسهیلات اعطایی به کل دارایی ها	۴
۹	بازده دارایی ها	۶
۱۰	حاشیه عملیاتی	۶
۱۱	نسبت دارایی های نقد به کل سپرده	۸
۱۲	نسبت ماندگاری سپرده	۷
۱۳	پوشش نوسانات	۸
۱۴	نسبت مانده مطالبات مشکوک الوصول به تسهیلات اعطایی	۸
۱۵	نسبت مانده مطالبات مشکوک الوصول به کل دارایی ها	۸
۱۶	نسبت مبلغ اضافه برداشت به سپرده قانونی	۹
۱۷	نسبت پوشش نقدینگی (LCR)	۸

در پژوهش حاضر، تلاش بر این بود که شاخص های بانک های در معرض بحران منتهی ورشکستگی با در نظر گرفتن شرایط جاری اقتصاد ایران صورت پذیرد. در نهایت تعداد ۱۷ شاخص مورد شناسایی قرار گرفت و درجه تاثیرگذاري آن ها بر ورشکستگی بانکی از ۱ تا ۱۰ توسط خبرگان بانکی کشور (متشکل از مدیران عامل بانک ها، اعضای هیات مدیره، مدیران بانک مرکزی) تعیین شد. لازم به ذکر است از میان ۱۷ شاخص مطرح شده در جدول بالا، تعداد ۵ شاخص «افشا میزان ذخیره لازم جهت مطالبات مشکوک الوصول»، «افشا میزان ذخیره لازم جهت مطالبات بازنشستگان»، «تعداد تخلفات اشاره شده در گزارش بازرس قانونی»، «شرایط هیات مدیره از لحاظ تعداد، صلاحیت» و «نسبت مبلغ اضافه برداشت به سپرده قانونی» برای نخستین بار در ادبیات موضوعی مطرح شده است. در نهایت توصیه می شود در پژوهش های آتی، شاخص های اشاره شده در بالا در قالب یک مدل رتبه بندی با اطلاعات واقعی بانک ها مورد بررسی قرار گیرد. چنین پژوهشی می تواند زمینه را برای مطالعه موردی وضعیت بانک هایی که رتبه بالاتری نسبت به سایرین در خصوص ورشکستگی دارند، فراهم سازد.

منابع

- احمدیان، اعظم. (۱۳۹۲). *ارزیابی شاخصهای سلامت بانکی در بانکهای ایران*، پژوهشکده پولی و بانکی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.
- احمدیان، اعظم. (۱۳۹۴). طراحی سیستم هشدار سریع جهت پیش بینی زمان در معرض ورشکستگی قرار گرفتن بانک ها، فصل نامه نظریه های کاربردی اقتصادی، سال دوم، شماره ۴، ص ۱۱۹-۱۴۴.
- احمدیان، اعظم، کیوانوند، مهران. (۱۳۹۳). شناسایی عوامل مؤثر بر احتمال هجوم بانکی، پژوهش ها و سیاست های اقتصادی، سال ۲۲، شماره ۷۱، ص ۷۹-۱۰۲.
- پروین، سهیلا، ابراهیمی، ایلناز، احمدیان، اعظم. (۱۳۹۳). تحلیلی بر شوک های ترازنامه ای نظام بانکی بر تولید و تورم در اقتصاد ایران، فصلنامه پژوهش های اقتصادی، سال ۱۴، شماره ۵۲، ص ۱۴۹-۱۸۶.
- تقوی، مهدی، اعظم، احمدیان و مهران، کیانوند. (۱۳۹۱). تحلیلی بر تأثیر حاکمیت شرکتی بر ثبات سیستم بانکی کشورهای در حال توسعه، فصلنامه علمی پژوهشی دانش مالی تحلیل اوراق بهادار سال ششم، ش ۱۹.
- دیواندری، علی. (۱۳۹۵). ضرورت اصلاح نظام بانکی، دوماهنامه تازه های اقتصاد، شماره ۱۴۹، ص ۲۳-۲۴.
- زارعی، ژاله، کمیجانی، اکبر. (۱۳۹۴). شناسایی و پیش بینی بحران های بانکی در ایران، فصل نامه مدل سازی اقتصادی، سال نهم، شماره ۱، ص ۱-۲۳.
- شاهچرا، مهشید. (۱۳۹۲). میزان انطباق اصول کمیته بال در نظام بانکی ایران، پژوهش های پولی-بانکی، سال ششم، شماره ۱۸، ص ۱۰۹-۱۲۹.
- طباطبایی نژاد، سید محمد. (۱۳۹۴). کاستی های نظام ورشکستگی بانک ها در ایران، فصل نامه مطالعات حقوق خصوصی، دوره ۴۵، شماره ۱، ص ۱۱۳-۱۲۶.
- کریمی، غلامرضا، تاجیک، کامران. (۱۳۹۳). مدل سازی حسابداری تورمی در ایران بر اساس تحلیل تم. فرایند مدیریت و توسعه، دوره ۲۸، شماره ۱.
- مرشدزاده، مهناز. (۱۳۹۸). تدوین مدل محاسبه مالیات بر درآمد شرکت ها در اقتصاد

تورمی / ایران. پایان نامه دکتری.

- مرادی، محمد. (۱۳۹۴). طراحی مدل کیفیت سود در بورس اوراق بهادار تهران با تاکید بر نقش اقلام تعهدی. *تحقیقات حسابداری و حسابرسی*، شماره ۲۵، ص ۷۶-۹۹.
- واتز و زیمرمن. (۱۳۹۶). تئوری اثباتی حسابداری، ترجمه علی پارسائیان، انتشارات ترمه، فصل پنجم، داده حسابداری، ورشکستگی و ریسک، ص ۱۶۷-۱۹۰.
- یوسفی دیندارلو، مجتبی. (۱۳۹۵). آسیب شناسی نظام بانکی - توقف و ورشکستگی در نظام بانکی، معاونت پژوهش‌های اقتصادی دفتر مطالعات اقتصادی مجلس شورای اسلامی. ص ۳۵-۶.

Abiola A, Babajide, Felicia O, Olokoyo, and Folasade B, Adegboye,. (2015). Predicting bank failure in Nigeria using Survival Analysis Approach. *Journal of South African Business Research*, 2015(2015), 1-17.

Betz, F., Oprica, S., Peltonen, T. A., and Sarlin, P., (2013). *Predicting distress in European banks. European Central Bank: WP: 1597.*

Braun, V.; Clark, V. (2006). *Using Thematic Analysis in Psychology. Qualitative Research in Psychology*. 3(2), pp. 77-101.

Chen, Y. & I. Hasan (2008), "The Transparency of the Banking System & The Efficiency of Information Based Bank Runs", *Journal of Financial Intermediation*, Vol. 15, No. 9, PP. 307-331.

Hassan B. Ghassan, Stefano Fachin, Time series analysis of financial stability of banks: *Evidence from Saudi Arabia, Review of Financial Economics*, 2016.

Hun, Rui & Martin Melecky (2013), "Financial Inclusion for Financial Stability: Access to Bank Deposits & The Growth of Deposits in the Global Financial Crisis", World Bank.

Iyer, Rajkamal & Puri, Manjan (2008), *Understanding Bank Runs: The Importance of Depositor-Bank Relationships & Networks*, Cambridge, MA02138: *National Bureau of Economic Research*.

Laura Chiamonte and Barbara Casu, Capital and Liquidity

Ratios and Financial Distress (Evidence from the European Banking Industry), *The British Accounting Review*, 2016.

Li, Xiaofei, Escalante, Cesar L., Epperson, James E. (2014),. Agricultural banking and bank failures of the Late 2000s financial crisis: A Survival analysis using Cox proportional Hazard Model. *Southern Agricultural Economics Association (SAEA) Annual Meeting, Dallas, Texas, 1-4 February 2014.*

Okezie, A. C. (2011). Capital ratio as predictors of distress: A Case study of The Nigerian banking system. *Global Journal of Human Social Science*, 11(3).

Simorangki, I. (2011), "Determinant of Bank Runs in Indonesia: Bad Luck or Fundamental?", *Bulletain of Monetary, Economics & Banking*, PP. 1-24.

Takemura, T. & Y. Ukai (2008), A Note on Financial Behavior Modeling From a Web-Based Survey, *The Proceeding of International Conference of Socionetwork Strategies & Policy Grid Computing*, PP. 163-165.

Takemura, Toshihiko & Kozu, Takashi (2009), "An Empirical Analysis on Individuals Deposit Withdrawal Behaviors Using Data Collected Through a Web-Based Survey", *Eurasian Journal of Business & Economics*, Vol. 4, No. 2, PP. 24-41.